

חדור יראה, במה

מוסיקת חורף

אשר רייד. סדרת הליקון ביתן לשירה חדשה, ביחן, הוצאה לאור, 63 עמ' 48 שקלים

עמינדב ריקמן

בר למקרא שיר הפתיחה של ספר יפה זה של אשר רייד, יודעים הקוראים שהם מצויים בכך בשונה של שירה: שמש מרעידה את המים שפעם היו בהירים לדרבם.

רח ימית

מרעידה את שפמי החתולים.

כדי לראות את התנודות הדקות מן הדקות האלה במעבה המטרופוליין העשנה של תל אביב, לגדת הירקון הגוע, באמת נחוצה - איך לומר זאת - עין של משורר; ובזאת, אין ספק, נתברך רייד. שלושים ותשעת שירי ספרו זה, העשירי במניין ספריו, הם פירות מסעו לגרמניה.

אשר רייד איננו משורר הזקוק להצגה לפני הקר ראים; אלה המלווים אותו בשלושים שנות שירתו כבר למדו להכיר את קולו הפיוטי המיוחד, למדו למצוא כמעט בכל שיר שלו איוו שורה רושפת ומפתיעה אחת, לכל הפחות. יומן מסע פיוטי הוא סגה מוכרת וידועה; בתולדות השירה שמור לה מקום עתיק של כבוד. ועם זה, חרף קדמות הז'אנר,

יש בשיירי מסע איוו הבטחה עליזה שמראש, מיהו שאינו מוכן להתלוות לנסיעה בחברתו של משורר השיר השני בשני שירי "טרומ הנסיעה" - "את המקום" - הוא ממין שירי האהבה היפים, הפשוטים והפראיים בעת ובעונה אחת, שאשר רייד יודע לכ-

תוב כמותם מתוך לישת הניב העברי. "את המקום", הוא אומר לאשת שירו, "ואני בן המקום/ צופה ומביט אל עברך הרחוק -/ המקום האחר/ - ואו: "שנחשך ממני", צירוף עדין ומפתיע, שמקופלים בו, כמובו, הן שבירת הניב הידוע "נחשך ממני", הן הדו:

עמינדב ריקמן מצה על ספרות עברית באוניברסיטת פרינסיפטס בארה"ב

האלה, באותו נתיב של שבירת ציורפים וצריפתם מחדש: "הלילה הזה/ מכל הלילות, חלמתי על/ עולי הרגל של נעורך/ ופושטי לב שבאו אליך./ ואני כתמיד, עולה אהבה אל מקומך". יש כאן הד אלתרמני קל ונעים, ואיוו קרבת רוח ברורה לשורות ידועות של פסטרנק באחד מ"שירי דוקטור ז'ואגו":

אני - גם כך מול פלא יד
אשה, גווה, כתפיה
במסירות עובר לעד
חדור יראה, פמה

ה"רגעים המוסיקליים" שרשם רייד בשיירי המסע שלו רצופים קשבי חושים בכל סולם העוצמות, למן הרכים שברכים ועד לעזים מאוד. לעתים קרובות הוא פותח לפני הקוראים עולם סינסטתי שלם - העין שומעת, האוזן רואה, החיך מריח, וכך הלאה. ל"עירוב חושים" דינמי זה נלווים דימויים סוערים, זרועים מתחי ניגודים, שבאמצעותם מתרחשת כעין אוסמוזה פיוטית בטבע הגרמני שמתאר רייד. כך מוצאים שורות כגון "אור אלמוני/ מלקק ככהת מרה את כפור/ המישורים", ובהמשך אותו שיר אוקסימורון מפתיע - "ים העשב/ מתנגב בגופה". ברבים מבתיהם של שירי המוסיקה של מסע גרמני חורפי זה מתגלה איוו איכות יפאנית, כבשירי האי מאז'יסיטיים; איכות זאת, שיש בה יופי משלה, נעשית מעניינת עוד יותר כשהיא מעומתת, במתח סמוי אך למחצה, עם מטען הזיכרון הכבד והבלתי נמנע המי עיק על משורר יהודי שחורף בגרמניה:

מחלוני נראתה הפרה
ככתם שחור וגועה,
הולך ומתקרב אל הבית.

עשךדמדומים עוד מיתמר
מארובת החסקה. מעל הבית
מבשיל ענן מפחם למחצה.
הנוף נוטף אפרהתמיד.

שורה אחרונה זו בשייר איננה נזקקת לשום פירוש. השורה הזאת, ועוד רבות כמותה המופיעות בקובץ זה שזורות בשיירים, היא בעיני אפקטיוזיות יותר מבחינה אמנותית משיירים רבים שנכתבו בשערי בוכנוואלד ודאכאו ממש. בין שירי החורף, שזר רייד בספר זה גם דרמה גרוטסקית למחצה, על הכומר רודולף רוף תאוות הבשרים, המוצא את מותו לכי סוף, "תלוי כדג מאחורי המזבח" בכנסייה. שירים

" **אָסִיוד פֿאַר**

תִּימִים הֵם דְּמוּם מִתְאַדָּךְ
עִם אוֹר שֶׁל תְּפוּחֵי אֲדָמָה רְקוּבִים.
מִחֻשְׁבוֹתֵינִי הֵן חֲרָף.
רְגִשׁוֹתֵי חֲרָף.

עֲרַפֵּל בְּמִשְׁקַל כְּבֵד מִתְגוֹשֵׁשׁ
עִם אוֹר נוֹצָה, טוֹפוֹת בְּרָקִים
כְּמִסְלַת בְּרָזֶל מִשְׁמִים עַד אֲרָץ.
צְפִירוֹת רֶכֶת הַמּוֹבִילָה רְעִים
מִכָּה בְּנוֹ בְּתוֹךְ הַבֵּית.
שֶׁלֶג מִתְנַשֵּׂף בְּאֶפֶק.

" "

אלה, שלמראית עין אין מקומם יפה להם בספר כזה, שלובים בו למעשה דווקא במקומם הנכון, מזכירים (הזכרה ספרותית-פיוטית) את מסורת הסאטירה האנטי-כנסייתית העשירה של השירה הגרמנית מי מי הרנסנס. טיפולו של רייד במסורת השירה אינו מתוויו העיקריים של ספר זה, אבל כשהוא עושה זאת, המעשה מעניין. כך בשייר "זיכרון חוזר" (עמ' 54):

בערב מייבב חורף
צליל כינורות.
ארוץ ישן אני מזיז
עם כל הפנאי שבידי
לקצה השני של החורף.

עכשו המוסיקה הנשמעת היא רק
תנועת החפצים בארון,

עם הבס החורקני של התנוזה.
גם זכוכיות החלון מקישות את
צלילים נושנים מנעורי
מארץ אחרת, הנעים עכשיו
כעצמים.

לכאורה אין כאן אלא עוד שיר משיירי הקובץ, שעניינו אותם צלילים ומראות וריחות המזכירים את המכורה בניכר, שיר שהולדתו ב"מעשים הפשוטים שבימים יום". אבל כך ולא כך, אם נזכור את "שיר הסתיו" המפורסם של ורלן, בתרגום שעשה אותו לנכס צאן ברזל עברי:

בנהי ממרוז
הומה כינור
טבת פרוץ
ואל הלב
חודר כאב
וגעגוע

בספריו הקודמים כתב רייד שירים מעניינים רבים על מעשה היצירה ומעשה השיר. ב"מוסיקת חורף" הוא פותח חלונות נוספים ל"מעברת השירה" שלו, שמסקרן מאוד להציץ לתוכם. בהקשר זה מעניין וחשוב במיוחד הוא השיר החותם את הספר, "נסיבות", הנוגע בלוח ה"ארס פואטיקה":

זה מגיע
דרד היד, לא רק
מבעד לעיניים או הראש או
אפילו הלב.

המלה עין רואה
את המלים המתקבצות.
המלה לב מרגישה בפעילותיהן.
הראש החולם הוא בלתי חריר.
כשהעיניים עצומות או פקוחות
אפשר להיזכר בשכחה שהצטברה
משעת הלידה

היד מתעוררת לפעולה,
כמו מכונה לתרגום הדברים
במקום שבו המלה חרש אינה נשמעת
והמלה עיוור אינה נראית.

"מוסיקת חורף" הוא ספר רב פנים ומסקרן לקר
ריאה, ספר שכדאי לקרוא יותר מפעם אחת.